

40 Uri Asaf

GREGOR SAMSA, AVAGY EGY ALMA UTÓÉLETE

A történet kezdete előtti napon, Gregor Samsa kereskedőügynök így sóhajtott: „bárcsak ne ébrednék fel holnap reggel”, vagy „bárcsak elaludnám a hajnali ébresztőt!” Kívánsága teljesült. A ki-

mondott szavakat meghallgatták, és Gregor Samsa ezt a következő reggel saját magán is észlelhette, bár egy pillanatra sem vont le oksági következtést az előző esti fohász és annak következménye között. Saját szavai örökre és visszafordíthatatlanul megváltották őt a szolgálélettől. Reggelre rovarrá változott, melyben továbbra is ugyanaz a lélek lakozott, az ő szerető lelke, amelyet Gregor emberi teste nem volt képes hordozni, vagy eltakarni. *A Zohár könyve* azt tanítja, hogy az ember a lélek, melynek öltözéke a test. A halál közelében mindnyájunk lelke megválk az öltözékétől. Gregor Samsa, azonban mindnyájunk okulására és a szülei és a testvére megdöbbenésére, lelkének korábbi öltözékét egy másik, de jól felismerhető öltözékre cserélte. Erről Gregor senkivel sem tanácskozott, nem kérte ki teste engedélyét és az események fonalát úgy alakította, mintha minden spontán történne: „Amikor egy reggel Gregor Samsa nyugtalan álmából felébredt, szörnyű féreggé változva találta magát ágyában.” Ezzel a beavatkozással fel sem mérte az emberi párbeszéd és közlekedés elé táruló technikai nehézségeket. Gregor, a lélek előző napi fohászával minden formaságot fájdalmasan és könyörtelenül megkerült, és a születésekor örökre kapott testéről lemondva, egy önzetlenségéről híres rovar formáját választotta.

Aki ezt az elbeszélést olvassa, Gregor új megjelenése láttán felkiált, de nem az undortól, hanem az együttérzéstől. Segíteni szeretnének Gregor Samsán, mert benne magukra ismernek. Néha, mikor egy vészjósló nap kezdetén a tükörbe nézünk, a tükör olyan csúf bizonyosságot láttat velünk, melylyel minden addig táplált hit és remény összeegyeztetetlen. De miért is lenne ijesztő az a torzult, féregszerű arc, mely visszanéz ránk a tükörből? Hiszen ez a saját lelkünk, amint a nehézkedő test megszokott valósága alól kitekint.

Mint ahogy a Prágai Kafka Múzeumban láttam, az elbeszélés ismert és közkedvelt illusztrációin többnyire csótányok szerepelnek. Ez Gregor Samsa riasztó és félrevezető ábrázolása. A kereskedő ügynök efféle képmása kishitűséggel szól a képzelethez. Erről szól a lepkék és pillangók kiváló ismerője,

az író Vladimir Nabokov iróniája: „ha Kafka Átváltozás c. története valakit más-ként érint, mint egy rovar fantáziatörténete, az fogadja gratulációimat, mert az az ember igazán jó és nagyszerű olvasó”, (*Lecture on The Metamorphosis*). Az, aki az átváltozott Gregor Samsában csótányt lát, maradjon veszteg. Gregor Samsa emberi lelke mindvégig kisejlik, új öltözékének utolsó 41 lehetéig. Ezzel szemben a valódi csótány, mely nem rendelkezik emberi lélekkel, mindvégig tiszta és rendezett, mert képes magáról gondoskodni. Viselkedésén soha nem érződik az a lesújtó szorongás.

Az átváltozás után Gregor Samsa megadó módon tűri a család ellenségességét. Az apja almával dobálja és életveszélyesen megsérti, eközben Gregor új öltözékén látszik az agónia okozta romlás és elhanyagoltság. Íme a végkifejlet egyik képe: „Egyébként éppen most lett volna igazán ok rá, hogy elrejtőzzék, mert a por, amely egész szobáját belepte, és a legkisebb mozdulatra is felkavarodott, őt magát is teljesen elborította; cérna- és hajszálakat, ételmaradékot hurcolt magával a hátán és az oldalán.” A bogártest és a testben vonszolt alma a távozásra kész Georg Samsa tanúsága.

Volt egyszer egy művész,* aki feltűzött egy almát a szögekkel kivert kártolócsíkra. Az almát próbára tette, a kártolócsíkon hagyta és közben figyelte. Az alma sorsát összehasonlította a saját életével. Figyelte az alma és a saját testének küzdelmét az idővel és az élet viszontagságaival. Később az egyedi kártolócsíkhöz további kártolócsíkok csatlakoztak, az idők kártolócsíkja megtelt gyapjút, pamut és papír hulladékkal, minden év nyomot hagyott maga után. Egy napon a csíkokból teljes kép lett, egyfajta szárnyas oltárkép, melyen a művész minden áldozata helyet kapott. Ő maga erről így emlékezik: „felszúrta egy almát a kártolócsíkra, és az fonnyadni, rothadni kezdett. Az alma átváltozott. Nem véletlen, mert a kártolócsíkokból sűrűn kiállnak a szögek. Életemben lankadatlan lélekkel küzdök a kifejezésért, én a lelket akarom ábrázolni. A csíkok és rajtuk a megfeszített alma, küzdelmem tanúságai. A kártolócsíkok között találkoztam Gregor Samsával, akinek minden évben emléket állítok. Az egymás mellé akasztott csíkok emlékek, a mindenkor *passió* színterei, melyek mindig megújulnak. A csíkok egymást követik, de nem feltétlenül időrendben, hanem a bennük megnyilatkozó altruizmus kapcsán. Az én áldozataim, a felkínált kártoló csíkok *lelkes állatok*, a lélek által hagyott nyomok, útvonalak, a zsúfolt és rendetlen szobában.”

A lélek állatok módjára elfelejti a halált. Amit belőle látunk, az a szegekre szúrt alma. Egyszerre hívogat és taszít, és alig látszik tőle a bogár. Ahogy Gregor kimúlt, a család körülállta, Samsáné a földre omlott és zokogott, és ott állt görnyedten a tagbaszakadt Samsa is, aki nem szégyellte Gregort bottal üzni a szobájába, és a szavát hallani sem kívánta. Samsáné

távolról sem *Mater Dolorosa*, ezért ő és Grete, a lánytestvér egy napon majd oda kerülnek, ahová a szeretetet temetik. Mégis, olyan ez, mint a *passió* vége. A fiatal kereskedő ügynök maradványa előtt térdepel a szürkehajú ismeretlen, aki akkora, mint egy szezám, de hatalmas erő, mely minden pa-
42 naszost a hátára vesz. Ő az egyetlen közös nyelv a világon, akinek a neve szorongás. A kinyilatkozás rettenete azonban teljesen elmosódik a kísérek emlékezetében. Akárhányszor látjuk a kompozíciót, nem hagy bennünk nyomot, az iszonyat és a hiábavalóság feledésbe megy. Egyetlen vigasz, hogy Gregor gyermek és ifjúévei emlékezetes, tiszta rajzok, távolról sem kusza árnyékok, mint amilyenek a végső hónapok voltak.

* Drága Solti Gizi (baráti nevén: Pofi) készített egy kis Kafka emlékművet, mely függőlegesen lógó kártolócsíkokból állt. A kártolócsíkok, egyébként a szemébe kerültek volna, de ezek a művész nő figyelmének köszönhetően megmenekültek. A kártolócsíkokból szegek álltak ki, és ez a szemébe való maradvány, Gregor Samsa szőrös bogárhátát képviselte. A szegeken fennakadtak, a metamorfózis áldozatára hajigált almák. De miért? Azért, hogy elősegítsék a lassú halált, egyben eledelül szolgáljanak a lassú halálhoz. Solti Gizella installációja egyedülálló módon megörökítette GREGOR SAMSA lassú és szégyenteljes halálát.

